

## Ι Σ Π Α Ν Ι Α

Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Μακσούραν, ἥτις εἶνε τὸ τελειότερον καὶ τὸ θαυμαστότερον ἔργον τῆς τέχνης τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα. Κατέναντι εἶνε τρία συνεχόμενα παρεκκλήσια μὲ τοὺς θόλους ἐν εἵδει ἀψίδων ὀδοντωτῶν καὶ μὲ τοὺς τοίχους γεμάτους ἀπὸ ὠραῖα μωσαϊκά, τὰ ὅποια παριστάνουν συμπλέγματα ἀνθέων, καὶ ἀπὸ ρητὰ τοῦ Κοράνιου. Εἰς τὸ βάθος τοῦ μεσαίου παρεκκλησίου εἶνε τὸ μέγα μιράβ, τὸ ἱερὸν μέρος, ὅπου ἦτο τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

Εἶνε εἶδος τι σηκοῦ μὲ ὀκτάγωνον βάσιν καὶ μὲ κολοσσιάν κογχύλην ἐκ μαρμάρου ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ἐν τῷ μιράβ ἦτο κατατεθειμένον τὸ Κοράνιον, γραμμένον διὰ τῆς χειρὸς τοῦ καλίου Ὄτμάν, γεμάτον ἀπὸ χρυσοῦ καὶ μαργαριταρια, καρφωμένον ἐπὶ τινος ἑδρας ἐκ ξύλου τῆς ἀλόης, περὶ δὲ αὐτοῦ ἤρχοντο καὶ ἔκαμνον ἐπτά γύρους μὲ τὰ γόνατα χιλιάδες πιστῶν. Πλησιάζας πρὸς τὸν τοῖχον ἡσθάνθην ἐκλείπον ὑπὸ τοὺς πόδας μου τὸ ἔδαφος· τὸ μάρμαρον ἔχει γίνει κáilon!

Ἐξερχόμενος τοῦ σηκοῦ ἔστην ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν θαυμάζων τὸν θόλον καὶ τοὺς τοίχους τοῦ μεσαίου παρεκκλησίου, τὰ μόνὰ μέρη τοῦ τσαμίου, τὰ ὅποια διετηρήθησαν σχεδὸν ἄθικτα.

Τὸ φῶς χιλίων χρωματιστῶν κρυστάλλων σὲ θαμβώνει, τὰ συμπλέγματα τῶν ἀραβουργημάτων σου συγχύζουν τὸν νοῦν, ἡ πλοκή τῶν ἀναγλύφων, τῶν χρυσομάτων, τῶν καλλωπισμάτων, μὲ σχέδια καὶ χρωματισμούς λεπτοτάτους, μὲ κομψότητα, μὲ χάριν, μὲ τελειότητα, ἀπελπίζει καὶ τὸν ὑπομονητικώτερον ζωγράφον. Εἶνε ἀδύνατον νὰ κρατήσετε τίποτε εἰς τὸν νοῦν σας ἐκ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ἐργασίας. Εἰμπερεῖτε ἑκατοντάκις νὰ τὴν παρατηρήσετε, οὐδὲν ἄλλο θὰ μείνη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας ἢ μυριάδες στιγμῶν κυανῶν, ἐρυθρῶν, πρασίνων, χρυσῶν, φωτεινῶν, ἢ ἐν περιπλοκώτατον κέντημα ἀλλάσσον διαρκῶς καὶ ταχύτατα σχέδια καὶ χρωματισμούς. Μόνον ἀπὸ τὴν θερμὴν καὶ ἀκούραστον φαντασίαν τῶν Ἀράβων ἠδύνατο νὰ προκύψῃ τοιοῦτον θαῦμα τέχνης.

Ἐρχίσκαμεν ἐκ νέου τοὺς γύρους μας ἀνά τὸ τσαμίον παρατηροῦντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῶν τοίχων τὰ ἀραβουργήματα τῶν ἀρχαίων θυρῶν, ἀτινα ἀποκαλύπτονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπάρατον χριστιανικὴν κονιάσιν. Οἱ σύντροφοί μου μὲ παρετήρουν, ἐγγέλων καὶ ἐψιθυρίζον ὁ εἰς εἰς τὸ οὖς τοῦ ἄλλου δὲν εἰσεύρω τι.

— Δὲν ἐννοήσατε ἀκόμη; μὲ ἠρώτησεν ὁ εἰς.

— Τί πράγμα;

Ἐκυττάχθησαν καὶ ἐμεδιάσαν ἐκ νέου.

— Νομίζετε ὅτι εἶδετε ὅλον τὸ τσαμίον; ἐξηκολούθησεν ὁ ἴδιος.

— Ναί, ἀπεκρίθην παρατηρῶν περὶ ἐμέ.

— Καὶ ὅμως δὲν τὸ εἶδετε ὅλον, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον ὑπολείπεται νὰ ἴδετε εἶνε, τίποτε ὀλιγώτερον, μία ἐκκλησία.

— Μία ἐκκλησία, ἀνέκραξα ἐκπεπληγμένος. Ποῦ εἶνε;

— Κυττάξετε, εἶπεν ὁ ἕτερος, δεικνύων· εἶνε ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τοῦ τσαμίου.

— "Α! Κ' ἐγὼ δὲν τὴν εἶδα!

Ἐκ τούτου δύνασθε νὰ κρίνετε περὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ τσαμίου.

Ἐπήγαμεν νὰ ἴδωμεν τὴν ἐκκλησίαν. Εἶνε μία ὠραία καὶ πλουσιωτάτη ἐκκλησία μὲ ἕνα λαμπρὸν βωμὸν καὶ ἐν χοροστάσιον δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ τῶν μητροπόλεων τῆς Βούργου καὶ τοῦ Τολήτου, ἀλλ' ὅπως ὅλα τὰ

πράγματα, τὰ μὴ ὄντα εἰς τὴν θέσιν τῶν, κινεῖ μᾶλλον τὴν ἀγανάκτησιν ἢ τὸν θαυμασμόν. Χωρὶς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἡ ὄψις τοῦ τσαμίου θὰ ἦτο πολὺ καλλιτέρα.

Ὁ ἴδιος Κάρλος Ε', ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸν Καπίτολον τὴν ἄδειαν νὰ τὴν κατασκευάσῃ, ὅταν εἶδε τὴν πρώτην φορὰν τὸν μωαμεθανικὸν ναόν, μετενόησε.

Πλησίον τῆς ἐκκλησίας εἶνε εἶδος τι ἀραβικοῦ παρεκκλησίου, θαυμασίως διατηρουμένου, πλουσιωτάτου εἰς μωσαϊκά, ἐξ ἴσου ποικίλα καὶ ὠραῖα ὡς τὰ τῆς Μακσούρας. Εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο, λέγουσιν, ὅτι συνηθορίζοντο οἱ ἱερεῖς συζητοῦντες τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ τσαμίον τὴν σήμερον. Ἀλλ' ὅποιον θὰ ἦτο εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀράβων! Τότε δὲν ἦτο κλεισμένον τριγύρω μὲ τεῖχος, ἀλλ' ἀνοικτόν, οὕτως ὥστε ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐφαίνετο ὁ κῆπος, καὶ ἀπὸ τὸν κῆπον ἐβλεπέ τις ἕως εἰς τὸ βάθος τῶν μακροτάτων ναρθήκων, καὶ ὁ ἀήρ ἐσκόρπιζε μέχρι τῶν θόλων τῆς Μακσούρας τὸ ἄρωμα τῶν πορτοκαλεῶν καὶ τῶν ἀνθέων.

Οἱ στῦλοι, οἵτινες τώρα εἶνε ὀλιγώτεροι τῶν χιλίων, ἦσαν χίλιοι τετρακόσιοι. Ἡ ὀροφή ἦτο ἐκ ξύλου κέρου καὶ λάρικος, γεγλυμμένη καὶ σμαλτωμένη μὲ λεπτοτάτην ἐργασίαν. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ μαρμάρου. Ἡ λάμψις ὀκτακοσίων λύχνων πεπληρωμένων δι' ἀρωματώδους ἐλαίου, ἔκαμνε τὰ κρύσταλλα τῶν μωσαϊκῶν νὰ σπινθηροβολοῦν ὡς μαργαριτάρια καὶ παρῆγεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐπὶ τῶν τοίχων θαυμάσιον θέαμα χρωμάτων καὶ ἀντανάκλασεων.

Πέλαγος φωτός — κατὰ τὸν ποιητὴν — ἐπλήρου τὸν χώρον, καὶ ἡ θερμὴ ἀτμοσφαῖρα ἦτο ἔμπλεος ἀρωμάτων καὶ ἁρμονιῶν, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πιστῶν περιεπλανᾶτο καὶ ἐχάανετο ἐντὸς τοῦ λαβυρίνθου τῶν ἀκτινοβολούντων στύλων, δίκην λογχῶν ὑπὸ τοῦ ἡλίου πληττομένων.

Ὁ Φρειδερίκος Σχάκ, συγγραφεὺς περισπουδάστου ἔργου, ἐπιγραφόμενου: *Ποίησις καὶ καλλιτεχνία τῶν Ἀράβων ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Σικελίᾳ*, ἔκαμε μίαν περιγραφὴν τοῦ τσαμίου ἐν ἡμέρᾳ ἐπισήμου τινὸς ἐορτῆς, εἰκονίζουσαν ζωηρότατα τὴν μωαμεθανικὴν λατρείαν καὶ τελειοποιῦσαν τὴν εἰκόνα τοῦ μνημείου.

Ἐκ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου μέρους τοῦ Ἀλμιμβάρ, ἡ ἄμβωνος, κυματίζουσι δύο σημαῖαι, εἰς ἐνδειξιν τοῦ ὅτι ὁ Ἰσλάμ ἐθριάμβευσεν ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὅτι τὸ Κοράνιον ἐνίκησε τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Διαθήκην.

Οἱ ἀλμυνηδανοὶ ἀνέρχονται ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τοῦ ὑψηλοῦ μινάρου καὶ τονίζουσι τὸ σελάμ ἢ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ προφήτου. Τότε οἱ νάρθηκες τοῦ τσαμίου πληροῦνται πιστῶν, οἵτινες, μὲ λευκὰ ἐνδύματα καὶ ἐορτάσιμον ἥθος συρρέουσιν εἰς τὴν προσευχὴν. Ἐντὸς ὀλίγου, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ναοῦ, δὲν φαίνεται πλέον ἢ ἄνθρωποι γονατισμένοι. Διὰ τῆς μουσικῆς ὁδοῦ, ἥτις ἐνώνει τὸν ναὸν μὲ τὸ Ἀλκαζάρ, ἔρχεται ὁ Καλίφης καὶ καταλαμβάνει τὴν ὑψηλὴν τοῦ θέσιν. Εἰς ἀναγνώστης τοῦ Κοράνιου ἀναγινώσκει μίαν Σούραν ἐπὶ τοῦ ἀναλογοῦ τοῦ βήματος. Ἡ φωνὴ τοῦ μουκίνου ἀντηχεῖ ἐκ νέου, καλοῦσα εἰς τὴν προσευχὴν τῆς μεσημβρίας. "Οἱ οἱ πιστοὶ ἐγείρονται καὶ ψιθυρίζουν τὰς προσευχὰς τῶν, κάμνοντες ὑποκλίσεις. Εἰς ὑπνότης τοῦ τσαμίου ἀνοίγει τὰς θύρας τοῦ ἄμβωνος καὶ λαμβάνει μίαν σπάθην, διὰ τῆς ὁποίας, στρεφόμενος πρὸς τὴν Μέκκαν, προτρέπει νὰ ὑμνηθῇ ὁ Μω-

ἀμεθ, ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δοξολογοῦσι ψάλλοντες οἱ μουμπαλίγες.

Ἀκολούθως ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ἁμβωνος ὁ ἱεροκῆρυξ, ἀφαιρῶν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ὑπηρέτου τὴν σπάθην, ἥτις ἀναμινῆσκει καὶ παριστᾷ συμβολικῶς τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἰσλάμ.

Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν πρόκειται νὰ κηρυχθῇ ὁ Τζιχὰδ ἡ ὁ ἱερὸς πόλεμος, καὶ νὰ κληθῶσιν ὅλοι οἱ δυνάμειν νὰ φέρωσιν ὅπλα νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸ πεδῖον ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

Τὸ πλῆθος ἀκούει μετὰ θρησκευτικῆς σιγῆς τὴν ὁμιλίαν, ποικιλομένην διὰ ρητῶν τοῦ Κορανίου, καὶ ἀρχίζουσιν οὕτω :

« Δοξαζόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλλάχ, ὅστις ἐμεγάλυνε τὴν δόξαν τοῦ Ἰσλάμ, διὰ τῆς σπάθης τοῦ ὑπερμάχου τῆς Πιστεως, καὶ ὅστις ἐν τῷ ἱερῷ βιβλίῳ του ὑπεσχέθη εἰς τοὺς πιστοὺς βοήθειαν καὶ νίκην.

» Ὁ Ἀλλάχ ἐπιδαφιλεῖ τὰ ἀγαθὰ του εἰς τοὺς κόσμους.

» Ἐάν δὲν ἐξώθει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὁρμῶσιν ἐνσπλοὶ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἡ γῆ θὰ ἐχάνετο.

» Ὁ Ἀλλάχ διέταξε νὰ μαχόμεθα ἐναντίον τῶν λαῶν, μέχρις οὗ ἀναγνωρίσωσιν ὅτι εἰς Θεὸς ὑπάρχει.

» Τὸ πῦρ τοῦ πολέμου δὲν θὰ σβεσθῇ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κόσμου.

» Ἡ θεία εὐλογία θὰ πίπτῃ ἐπὶ τῆς χαίτης τοῦ πολεμικοῦ ἵππου μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως.

» Ὁπλισμένοι ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν ἡ ἐλαφρῶς ὥπλισμένοι ἐγερθῆτε καὶ ἀπέλθετε !

» Ὡ πιστοὶ ! Τί θὰ γίνετε ἐάν, ὅταν σᾶς καλοῦσιν εἰς τὴν μάχην, μένετε μὲ τὸ πρόσωπον σκυμμένον πρὸς τὰ κάτω ;

» Προτιμᾶτε τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου τούτου, ἀντὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ;

» Πιστεῦσατέ με : Αἱ θύραι τοῦ παραδείσου εἶνε ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ξιφῶν.

» Ὅστις πίπτει μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, πλύνει διὰ τοῦ αἵματος, τὸ ὅποιον χύνει ὅλας τὰς κηλίδας τῶν ἁμαρτιῶν του.

» Τὸ πτώμα του δὲν θὰ πλυθῇ ὡς τὰ ἄλλα πτώματα, διότι τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως αἱ πληγαὶ του θὰ ἐκπέμπωσιν εὐωδία ὡς ὁ μόσχος.

» Ὅταν οἱ πολεμισταὶ θὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὰς θύρας τοῦ παραδείσου, φωνή τις θὰ ἐρωτήσῃ ἑσῶθεν : — Τί ἐπράξατε εἰς τὸν βίον σας ;

» Καὶ αὐτοὶ θὰ ἀπαντήσωσιν : — Ἡμεῖς ἐρρίφθημεν εἰς τὴν μάχην ἀγωνισθέντες ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ !

» Τότε αἱ αἰώνιαι θύραι θὰ ἀνοιχθῶσι καὶ οἱ πολεμισταὶ θὰ εἰσέλθωσι τεσσαράκοντα ἔτη πρὸ τῶν ἄλλων.

» Ἐμπρὸς, λοιπόν, πιστοὶ. Ἐγκαταλείψατε γυναῖκας, τέκνα, ἀδελφούς, περιουσίας, καὶ ὑπάγετε εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον !

» Καὶ σύ, ὦ Θεέ, κύριε τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος κόσμου, ὑποστήριξον τὰ στρατεύματα τῶν ἀναγνωρίζοντων τὴν ἐνότητά σου ! Ἐξολόθρευσον τοὺς ἀπίστους, τοὺς εἰδωλολάτρους, τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀγίας πίστεώς σου !

» Ἀνάτρεψον τὰς σημαίας των, καὶ παράδος αὐτάς καὶ πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον, εἰς τοὺς μουσουλμάνους, ὡς λάφυρον ! »

Ὁ ἱεροκῆρυξ, μόλις ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν του, ἀνακράζει, στρεφόμενος πρὸς τὰ πλῆθη : — Ζητήσατε παρὰ τοῦ Θεοῦ ! — καὶ προσεύχεται ἐν σιγῇ. Πάντες οἱ πιστοὶ, ἐγγίζοντες τὸ ἔδαφος μὲ τὸ μέτωπον, ἀκολουθοῦσι τὸ παράδειγμα του. Οἱ μουμπαλίγες ψάλλουν : — Ἀμήν ! Ἀμήν, ὦ Κύριε ὅλων τῶν ὄντων ! — Φλογερὸς ὡς καύσων, ὅστις προηγείται τῆς ἐπικαιμένης κατακλιγίδος, ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πλήθους, συγκρατούμενος κατ' ἀρχὰς ἐν θυμῷ σιγῇ, ἐκρήγνυται τότε εἰς ὑπόκωφον ψιθυρὸν, ὅστις ἐξογκούμενος ὡς τὰ κύματα καὶ κατακλύζων ὁλόκληρον τὸν ναὸν πληροῖ τοὺς ἀκρόθιους, τὰ πα-

ρεκκλήσια, τοὺς θόλους καὶ ἀντηχοῦσι χίλια φωνὰ ἠνωμέναι ἐν μιᾷ ὁμονοίᾳ κραυγῇ :

« Δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Ἀλλάχ ! » ...

Τὸ τσαμίον τῆς Κορδύβης εἶνε σήμερον ἀκόμη, ἀναντιρρήτως, ὁ ὠραιώτερος μουσουλμανικὸς ναὸς καὶ ἐν τῶν θαυμαστοτέρων μνημείων τοῦ κόσμου. Ὅταν ἐξήλθομεν τοῦ τσαμίου, εἶχεν ἤδη παρέλθει πρὸ πολλοῦ ἡ ὥρα τῆς *siesta*, (ὁ μετὰ μεσημβρίαν ὕπνος), τὴν ὁποίαν εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἰσπανίας κάμνουν πάντες, καὶ ἥτις κατ' ἀνάγκην γίνεται, ἐνεκα τοῦ ἀφορήτου καύσωνος τῶν θερμῶν ὥρων, καὶ οἱ δρόμοι ἤρχιζον νὰ πληροῦνται ἀνθρώπων.

— Ἀ ! Πῶς δὲν πηγαίνει τὸ ὑψηλὸν καπέλλον διὰ τοὺς δρόμους τῆς Κορδύβης ! ἔλεγον εἰς τοὺς συντρόφους μου. Πῶς εἰμπορεῖτε νὰ καταστρέφετε τὴν ὠραίαν ταύτην ἀνατολικὴν εἰκόνα διὰ τοῦ παρισινοῦ συρμοῦ ; Διατὶ δὲν ἐνδύσεθε ὡς Ἀραβες ;

Διήρχοντο κομποὶ νεανῖαι, ἐργάται, παιδιὰ. Παρετήρουν τοὺς πάντας μετὰ μεγάλης περιεργείας, ἐλπίζων νὰ εὕρω φανταστικὴν τινα μορφήν ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὁ Δωρὲ μᾶς παρουσίαζε ὡς ὑποδείγματα τοῦ ἀνδραλυσιακοῦ τύπου, μὲ τὴν μαύρην κόμην, μὲ τὰ παχέα χεῖλη, μὲ τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς. Δὲν συνήντησα καμμίαν.

Προχωρῶν πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως εἶδον τὰς πρώτας ἀνδραλυσίας, κυρίας, δεσποινίδας, γυναῖκας τοῦ λαοῦ. Ἦσαν σχεδὸν πᾶσαι μικραὶ, λεπτὰι, καλοκαμωμέναι, τινὲς ὠραῖαι, πολλὰι συμπαθητικαὶ καὶ αἱ πλεῖσται οὕτε ὠραῖαι, οὕτε ἄσχημοι, ὅπως εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Ἡ ἐνδυμασία των, ἐξαιρέσει τῆς λεγομένης *μαντίλλας*, οὐδόλως διέφερε τῆς τῶν γαλλίδων καὶ τῶν ἡμετέρων γυναικῶν. Πολλὰ ξένα μαλλιά, πίπτοντα εἰς πλοκάμους καὶ εἰς μακροὺς βοστρύχους, βραχέαι πολὺπτυχοὶ ἐσθῆτες καὶ ὑποδήματα μὲ τακούνια ὀξύτα ὡς ἡ αἰχμὴ ἐγγχειριδίου. Ἡ ἀρχαία ἀνδραλυσιακὴ ἐνδυμασία ἐξέλιπεν ἀπὸ τὰς πόλεις.

Ἐνόμιζον ὅτι πρὸς τὸ ἐσπέρας οἱ δρόμοι θὰ ἦσαν πολυάνθρωποι, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγους ἀνθρώπους εἶδον καὶ μόνον εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν κεντρικῶν συνοικιῶν· αἱ λοιπαὶ ἔμειναν ἔρημοι ὅπως κατὰ τὰς ὥρας τῆς *siesta*. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τῶν ἐρήμων τούτων ὁδῶν πρέπει νὰ διέλθετε, διὰ νὰ ἀπολαύσετε τὴν Κορδύβην τὴν νύκτα. Βλέπετε λάμποντα τὰ φῶτα εἰς τὰ *patios*· βλέπετε, εἰς τὰς σκοτεινὰς γωνίας τὰ ἐρωτικά ζεύγη τρυφερῶς συνδιαλεγόμενα, τὴν κόρην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸ παράθυρον, μὲ τὴν χεῖρα ἡδυπαθῶς ἐγκαταλειμμένην ἐξω τῶν κιγκλίδων, καὶ τὸν νέον πλησίον εἰς τὸν τοῖχον, ἐν ποιητικῇ στάσει καὶ μὲ ἄγρυπνόν ὄμμα, οὐχὶ ὅμως πάντοτε τόνον, ὥστε νὰ προσθάνῃ νὰ ἀποσπᾷ τὰ χεῖλη του ἀπὸ τὴν χεῖρα ἐκείνης, πρὶν ἢ ὁ διερχόμενος ἴδῃ τοῦτο· καὶ ἀκούετε ἤχους κιθάρας, μορμυρισμοὺς κρητῶν, στεναγμούς, γέλωτας κορασίων, κρότους μυστηριώδεις...

Τὴν πρωίαν τῆς ἐπιούσης, διατελῶν εἰσέτι ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀνατολικῶν ὁνείρων τῆς νυκτός, ἐπανελάβον τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν περιπάτους.

Διὰ νὰ περιγράψω πᾶν ὅ,τι εἶνε ἄξιον σημειώσεως χρειάζεται τόμος ὁλόκληρος. Εἶνε ἀληθὲς μουσεῖον ρωμαϊκῶν καὶ ἀραβικῶν ἀρχαιοτήτων, ὑπάρχουσιν ἐν ἀφρονίᾳ στρατιωτικὰ μνημεῖα, ἐπιγραφαὶ εἰς τιμὴν τῶν αὐτοκρατόρων, λείψανα ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων, ἐξ πύλαι ἀρχαῖαι, μία μεγάλη γέφυρα ἐπὶ τοῦ Γουαδαλκιβίρου, τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀκταβίου Αὐγούστου, ἐπισκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐρείπια πύργων καὶ τειχῶν, οἰκίαι, αἵτινες ἀνῆλθον εἰς τοὺς Καλίφας καὶ αἵτινες διατηροῦσι τοὺς στύλους καὶ τὰ ὑπόγεια τόξα τῶν λουτήρων, πανταχοῦ δὲ θύραι, πρόδομοι, κλίμακες, ἱκαναὶ νὰ ἀπασχολήσωσιν ὁλόκληρον τάγμα ἀρχαιολόγων.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν, διερχόμενος ἐκ τινος μικρᾶς καὶ μονήρους ὁδοῦ, ἀνέγνωσα ἐπὶ τοῦ τοίχου οἰκίας τινός, πλησίον ρωμαϊκῆς τινός ἐπιγραφῆς τὰ ἑξῆς : *Casa de huespedes. Almuerzos y comidas* (Ξενοδοχεῖον. Προγεύματα καὶ γεύ-

ματα) καὶ ἀναγινώσκων μοῦ ἐπῆλθε τόση ὄρεξις, ὥστε ἀπεφά-  
σισα νὰ τὴν χορτάσω εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου μὲ ἔρριψεν ἡ τύχη.

Εἰσῆλθον διὰ μικρᾶς τινος θύρας καὶ εὗρέθην εἰς ἓν *patio*.

Ἦτο ἓν *patio* πενιχρόν, χωρὶς μάρμαρα καὶ χωρὶς κρήνας,  
ἀλλὰ λευκὸν ὡς ἡ χιών καὶ ὁροσερὸν ὡς κήπος. Μὴ βλέπων  
οὔτε τραπέζας, οὔτε καθίσματα, ἐφοβήθην μὴ κατὰ λάθος  
εἰσῆλθον ἀλλοῦ καὶ ἡτοιμαζόμεν νὰ ἀναχωρήσω. Γραῖα τις,  
ἐξελθοῦσα δὲν εἰξέυρω πόθεν, μὲ ἀνεχαίτισε.

— Τρώγουν ἐδῶ ; ἠρώτησα.

— Si Señor (μάλιστα, κύριε,) μοὶ ἀπήντησε.

— Τί ἔχεις ;

— Uevos, chorizo, chuletas, pescado, naranjas,  
vino de Málaga (αὐγά, χοριζο, κοτολέταις, ψάρι, πορτο-  
κάλια καὶ κρασί τῆς Μαλάγας).

— Πολὺ καλὰ. Φέρε μου ὅ,τι ἔχεις.

Μοῦ ἔφερε τὴν τράπεζαν καὶ τὸ κάθισμα καὶ καθίσας  
ἀνέμενον.

Αἰφνης ἤκουσα ἀνοιγομένην ὀπισθέν μου θύραν, ἐστράφην...

"Αγγελοὶ τοῦ οὐρανοῦ, τί εἶδον ! Τὴν ὠραιότεραν πασῶν  
τῶν ὠραιότερων Ἀνδalousiῶν, ὅχι μόνων ἐκείνων, τὰς ὁποίας  
εἶδον ἐν Κορδούβῃ, ἀλλὰ καὶ ὧν, ὅσας ἀκλούθως εἶδον ἐν  
Σεβίλλῃ, ἐν Κάδιζι, ἐν Γρανάδᾳ· μίαν κόρην, ἧς μοῦ ἐπιτραπῇ  
ἡ λέξις, φοβεράν, ἱκανὴν νὰ σὲ κάμῃ νὰ διαπραξῇς καμμίαν  
τρέλλαν.

"Ἐστὴ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἀκίνητος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς  
προσηλωμένους εἰς τοὺς ἰδιόκους μου, ὡς νὰ ἔλεγε : «θαύμασέ  
με», ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὸ μαγειρεῖον καὶ ἐφώνησε : «Tia,  
despachate! (θεῖα, κάμε γρήγορα ! )» ὅπερ παρέσχεν εἰς ἐμὲ  
μὲν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν ἐνυχαριστήσω μὲ γλῶσσαν τραυλίζου-  
σαν, εἰς αὐτὴν δὲ τὴν πρόφασιν νὰ μὲ πλησιάζῃ ἀπαντῶσα :  
«No hay de que (τίποτε),» μὲ μίαν φωνὴν τόσον γλυ-  
κεῖαν, ὥστε μὲ ἠναγκασέ νὰ τῆς προσφέρω ἓν κάθισμα, ἐπὶ  
τοῦ ὁποίου ἐκάθισε.

Ἦτο εἰκοσαέτις, ὑψηλή, εὐθεῖα ὡς φοῖνιξ, μελαχροινή,  
μὲ δύο μεγάλους ὀφθαλμοὺς πλήρεις ἡδυπαθείας, σπινθηρο-  
βολοῦντας καὶ ὕγρους ὡς νὰ εἶχον πρὸ ὀλίγου δακρύσει καὶ  
μὲ πλουσίαν μαύρην κυματώδη κόμην μὲ ἓν τριαντάφυλλον  
ἐν μέσῳ τῶν πλοκάμων. Ὁμοιάζε πρὸς τὰς παρθένους τῆς  
ἀραβικῆς φυλῆς τῶν Οὐσράς, αἵτινες σὲ ἐκαμνον νὰ ἀποθα-  
νῇς ἐξ ἔρωτος.

"Ἦρχισεν αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ τὴν συνδιάλεξιν.

— Usted es extranjero, me parece ? (εἴσθε ξένος,  
κύριε, νομίζω ;)

— Μάλιστα.

— Frances ? (Γάλλος ;)

— Ἴταλός.

— Italiano ? Paisano del Rey ? (Ἴταλός ; Συμπα-  
τριώτης τοῦ Βασιλέως ;)

— Ναί.

— Le conoce Usted ? (Τὸν γνωρίζετε ;)

— Ἐξ ὕψους.

— Dícenque es un buen mozo. (λέγουν ὅτι εἶνε ὡ-  
ραίος νέος.)

Δὲν ἀπήντησα. Ἦρχισε νὰ γελά καὶ μὲ ἠρώτησε : «Que  
mira Usted ?» (Τί κυττάζετε ;) καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ  
γελά, ἔκρυψε τὸν πόδα, τὸν ὁποῖον καθίσασα, εἶχε προβάλλει  
πολὺ πρὸς τὰ ἔμπροσ, διὰ νὰ τὸν ἴδω. "Ω ! δὲν ὑπάρχει  
γυνὴ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, ἡ ὁποία νὰ μὴ γνωρίζῃ ὅτι  
τὰ ἀνδalousiανὰ ποδαράκια εἶνε ὀνομαστὰ εἰς τὸν κόσμον.

Ὁφελήθην ἐκ τῆς περιστάσεως, ἔφερα τὸν λόγον ἐπὶ τῆς  
φήμης τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνδalousiᾶς, καὶ τῆς ἐξέφρασα  
τὸν θαυμασμόν μου μὲ τὰς θερμότερας λέξεις τοῦ λεξικοῦ μου.  
Μὲ ἄφησε νὰ λέγω, κυττάζουσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐντὸς  
σχισμῆς τινὸς τῆς τραπέζης· ἔπειτα εἵγυρε τὴν κεφαλὴν καὶ  
μὲ ἠρώτησε :

— Y en Italia, como son las mujeres ? (Καὶ εἰς τὴν  
Ἴταλίαν πῶς εἶνε αἱ γυναῖκες ;)

— "Ω ! ὠραῖαι, καὶ εἰς τὴν Ἴταλίαν.

— Pero ... seran frias ! (ὅμως ... θὰ εἶνε ψυχραὶ !)

— "Ω, ὅχι, βεβαίως ! ἔσπευσα νὰ ἀπαντήσω, ἀλλὰ εἰξέ-  
υρετε ... εἰς κάθε τόπον αἱ γυναῖκες ἔχουν κατὶ τι διάφορον,  
ἀπὸ τὰς γυναῖκας ὧν τῶν ἄλλων μερῶν· καὶ μεταξὺ  
ὧν τῶν κατὶ τι, τὸ τῶν ἀνδalousiῶν, δι' ἓνα δυστυχεῖ  
ὁδοιπόρον, τοῦ ὁποίου αἱ τρίχες δὲν ἐλευκάνθησαν ἀκόμη, εἶνε  
ἴσως τὸ ἐπικινδυνωδέστερον πάντων, καὶ ὑπάρχει μίᾳ λέξει  
διὰ νὰ εἴπω ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σκέπτομαι. Ἐὰν δὲν τὴν ἐνθυ-  
μῆσθε, θὰ σᾶς τὴν εἴπω· θὰ σᾶς εἴπω ! «Señorita, Usted  
es la Andalusita mas ... (δεσποινίς, εἴσθε ἡ Ἀνδalousiᾶ,  
ἡ μᾶλλον ...)

— Salada ! ἀνέκραξεν ἡ νεῆνις κρύπτουσα τὸ πρόσωπον  
ἐντὸς τῶν χειρῶν τῆς.

— Salada ! ... la Andalusita mas saladita de Cordova  
(ἡ ὠραιότερα Ἀνδalousiᾶ τῆς Κορδούβης.)

Salada ! (σαλάτα) αὐτὴ εἶνε ἡ λέξις, τὴν ὁποίαν κοινῶς  
μεταχειρίζονται ἐν Ἀνδalousiᾳ διὰ νὰ σημαίνουν μίαν γυ-  
ναῖκα ὠραίαν, χαρίεσσαν, ἀγαπητήν, ἡδυπαθῆ, θερμὴν καὶ πᾶν  
ὅ,τι ἄλλο θέλετε, γυναῖκα μὲ δύο χεῖλη λέγοντα : «Bebed-  
me ! (πίτέ με), καὶ δύο ὀφθαλμοὺς, οἱ ὁποῖοι σὲ ἀναγκά-  
ζουν νὰ δαγκάσῃς τὸ κάτω χεῖλος.

Ἡ θεῖα μοῦ ἔφερε τὰ αὐγά, τὰς κοτολέτας, τὸ χοριζο,  
τὰ πορτοκάλια καὶ ἡ νεῆνις ἐπανήρχισε τὴν ὁμιλίαν.

— Usted es italiano : ha visto Usted al Papa ? (Εἴ-  
σθε Ἴταλός· εἶδατε τὸν Πάπαν ;)

— "Οχι.

— Es posible ? Uu italiano que no vió a Papa ! y  
diga Usted : porqué le hacen tanto sufrir los italianos ?  
(Εἶνε δυνατόν ; Ἐνὰς Ἴταλός ὁ ὁποῖος δὲν εἶδε τὸν Πάπαν !  
Εἰπέτε μοι : διατί τὸν κάμνουν τόσον νὰ ὑποφέρῃ οἱ Ἴταλοί ;)

— Νὰ ὑποφέρῃ, πῶς ;

— Ya ! Dícen que le han cerrado en su casa y que  
le tiran pedradas en las ventanas ! (Νὰ ! λέγουν ὅτι  
τὸν ἐκλείσαν εἰς τὸ σπίτι του καὶ ὅτι τοῦ ρίπτουν λίθους εἰς  
τὰ παράθυρα !)

— Μὰ ὅχι ! Μὴ τὸ πιστεύετε ! Δὲν εἶνε διόλου ἀληθές !

— Vió Usted Venezia ? (εἶδατε τὴν Βενετίαν ;)

— "Ω τὴν Βενετίαν, ναί.

— Es verdad que es una ciudad que sobrenada  
en la mar ? (εἶνε ἀληθές ὅτι εἶνε μίᾳ πόλιν, ἡ ὁποία ἐπι-  
πλέει τῆς θαλάσσης ;)

Καὶ μὲ παρεκάλεσε θερμῶς νὰ τῆς περιγράψω τὴν Βενε-  
τίαν, καὶ νὰ τῆς εἴπω πῶς εἶνε οἱ ἄνθρωποι τῆς παραδόξου  
ταύτης πόλεως, καὶ τί κάμνουν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ πῶς  
ἐνδύονται. Καὶ ἐνῶ ὠμίλουν, ἐκτὸς τοῦ κόπου τὸν ὁποῖον ὑπέ-  
φερον νὰ ἐκφράζωμαι καλῶς καὶ νὰ καταπίνω τὰ κακοβρα-  
σμένα αὐγά καὶ τὸ ταγγὸν χοριζο, ἔπρεπε νὰ βλέπω καὶ αὐ-  
τὴν πλησιάζουσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς με, ἴσως χωρὶς  
νὰ τὸ ἐννοῇ, διὰ νὰ ἀκούσῃ καλλίτερον, καὶ πλησιάζουσαν  
τόσον, ὥστε νὰ αἰσθάνωμαι τὸ ἄρωμα τοῦ ρόδου ὅπερ εἶχε  
εἰς τὴν κόμην καὶ τὴν θερμότητα τῆς πνοῆς τῆς. Ἐπρεπε,  
λέγω νὰ κάμνω τρεῖς κόπους συγχρόνως, τὸν ἓνα μὲ τὴν κεφα-  
λήν, τὸν ἄλλον μὲ τὸν στόμαχον καὶ τὸν τρίτον μὲ ὅλον μου  
τὸ σῶμα, καὶ νὰ τὴν ἀκούω πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ λέγῃ ἀπὸ  
καίρου εἰς καιρὸν : — Que bonito ! — ὅπερ σημαίνει : «Τί  
ὠραῖα ;» φιλοφρόνησις ἧτις ἀνεφέρετο εἰς τὴν Μεγάλην Διῶ-  
ρυγα, καὶ ἧτις μοῦ ἐκαμνε τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ  
ἐκαμνε εἰς ἓνα πτωχεύσαντα, σάκκος πλήρης χρυσῶν νομι-  
σμάτων, τὸ ὁποῖον κροτεῖ ὑπὸ τὴν ρινὰ του ἀδιάκριτος τρα-  
πέζης.

[Ἔπεται συνέχεια].

Π. Α. ΒΑΛΒΗΣ